

ГОДИНА

5
1868**ВОЈИН**

БРОЈ

8
10. Марта.**ЛИСТ ЗА ВОЈНЕ НАУКЕ, ВЕШТИНЕ И НОВОСТИ.**

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Драгашевић, официр.

Неколике црте о Турској војсци. — Каква је тактика Драгомировљева, од Д. Ђурића. — Руска војна снага. — Положаји, од Лера.
— Новине и ситнине.

Неколике црте о турској војсци.*По немачком.*

(Наставак.)

Сад да посмотримо турску војску са њене најглавније, т. ј. тактичке стране.

Турска је пешадија обучена по француском правилу — али по ономе, што је постојало тамо пре увођења шаспотове пушке. Сада пак, кад су се и у турској војсци по негде увеле новије пушке, што се оздо пуне, ни на ум им непада, да и правила према томе измену, сходно новоме оружју, и с тога врло је смешно видети са Саидеровим (неки веле, да су сад поручене Сидерове и то 60000 комада) пушкама наоружану пешадију — 36 батаљона већ — где маневрује по старој француској системи, па и боже помози да је само по овој, него по некаквој, ти боже знаш каква је. Највише се упражњавају фронтални маршеви у батаљонском фронту — по 8 чета — и батаљонски напади у овоме фронту, а то све бива на већбалишту, које је равно као

тепсија, па наравно није ни чудо, ако та вежбања и испадну добро.

У маршовању на вежбалишту имају Турци само француски *pas de charge*; у њему чине се сва кретања; а аустријски корачни темп употребљава се само на маршевима. Наступање и одступање са целим батаљонским фронтом у линији, с држањем ка средини, чини се Турцима да је идеја њихове тактичке вештине, па с тога то увек пред странцима, па и по 10 пути показују. Затим им је такође врло омиљено вежбање, да с места начине фронт при одступању, па онда оспу фронталну ватру, где сваки војник пуца без команде и што брже може. Ова јединачна ватра почиње на знак, и наравно врло брзо иде из нових пушака, а траје често и по 10 минута.

Но при овоме врло је смешно, што регименатска музика — која стоји иза фронта — за време целе ове паљбе свира некакав Штраусов валцер.

Кад се хоће ватра да обустави, онда заповедник мане сабљом, а сви батаљонски трубачи ударе у такву дреку са својим свиркама, да човеку чисто уши заглуну, и то тако траје по читаву минуто, док се најпосле и паљба непрекине, те да се опет са целим фронтом предузме бајонетски напад. Никакво се кретање нечини без музике и човек се мора дивити гвозденој цигерици тих свирача.

Њихов напад с бајонетом погрешан је у сваком смотрењу. На терену фронталан марш од 8 чета — у две врсте постројених — сасвим је немогућан, јер и на самој чистој равници мора се при непријатељској ватри на сваки начин да поквари ред у тако

дугачкој линији, и она губи савршено перкусиону снагу, што је има свака колона.

Они даље неодвајају ништа за резерву и немају дакле никакве подпоре, а почињу да прелазе у трк још на 300 корака пред непријатељем, — дакле сувише рано, — јер ово растојање претрчати и још имати у себи даха, то зајиста нису у стању ни Турци код свих својих чудноватих цигерица.

Колоне им и четворопољски стројеви одвећ су сложени, — јер двогуба и трогуба обраћања причињавају губитак у времену, које непријатељска коњица неће зајиста бити тако добра, да мирно чека. Па и у кари непуца се целим фронтом, него опет *tire qui reut* (пуцај ко пре стигне), као што турски официри веле. Наравно да ни овде нећали по какав валцер, или често и галопида, која се свршује тек са уставом четворопољске ватре.

Сва ова кретања чине се са таквом прецизијом, да човеку морају одма да падну на памет гренадири пруске вахт-параде под Фридриком Вилхелмом I., јер је и овде скоро све укочено као старопруско — све по мери и линијско. — Турци се диче са својим смакнутим маневровањем!

Значајно је, вели поменути Немац у своме извешћу, да смо ми при упражњењима, која су се зајиста само за нашу част чинила, морали сваки пут на свршетву продукције тек нарочито молити, да нам се покаже и „расути бој“.

Они знају добро, да је то њихова тамна страна, па и неполажу никакву вредност на овај главан елемент новие тактике, ма да су и сами увели у

војску пушке састражњаче. Стрелачке низове најдрвенастијег начина истурују они у најшаблонским одстојањима, и ови неманеврују, него маршују по трубном знаку. О користењу са тереном нема ту ни говора, о јединачној самосталности пак ни трага, — све је онако исто укочено и по такту, као год што је и у смакнутом маневровању.

Из овога се види, да они непознају праву важност састражњаче, него мисле да је њена главна вредност у брзој јединачној и фронталној ватри, па на користење са тереном полажу тако мало вредности, колико је само могуће; јер би ту морали они већ сувише дупати главу, док међутим у смакнутом маневровању нужна је само послушност и повторено техничко упражнење. Ми смо се веома зачудили, кад смо, после продукције, запитали турске официре о њиховим „упражњењима у расутом боју“, па нам казаше, да се ова чине тек у 14 дана једаред, а смакнута сваки дан.

Коњица, која је такође пред нама маневровала, врло нам се мало допала; а то не, што су јој коњи мали — ниједног нема преко 14 шака —; јер баш напротив ти су мали коњи врло јаки и издржљиви, као што никакви европски. Они имају мушкулe и кости као од самога челика, иду по ваздан по каменитим местима, па им ништа није, нису научени на уредно ранење и умерени су у захтевима што се тиче ране и неге, као што је и сам Турчин. Они остају снажни и издржљиви и у самој својој дубокој старости и има их од 24 па и од 26 година још доста крeпких. Они су врло zgodни за лаку коњицу а особито за штрапаце.

Кад би турски коњаници имали само у полак толико вредности, колико њихови коњи, онда би они били прва у свету лака коњица, — али у њиховоме маневровању нема скоро никакве системе. Расути јуриши су једино, што још прилично производе, — ал ипак то нису онакви расути јуриши, какве чини европска каква лака коњица, која је, поред своје природне јахачке вештине, још као што ваља изучена у маневровању, као н. пр. аустриј. хусари; — него је то слепо летење напред онако без икаквог начина и рачуна, а то одузимље заповеднику у решавајућем моменту трупу из руке. Ту дакле нема савршено никакве методе, — а то је заиста велика штета код онако ваљаног материјала.

(Наставиће се.)

Каква је тактика Драгомировљева?

Од Д. Ђурића.

(Наставак.)

Чему води овај поглед на војничку вештину? Што је врло важно, извучи нас из заблуде, у коју нас вргоше писци рецепташи: знамо, шта се може научити и долазимо до темељна знања; знамо, шта се из књиге не може научити, па се обраћамо другим средствима, другом путу, којим се можемо бар приближити цели а то је најпре: **здравоме разуму**, који Драгомиров меће као темељ другој поли војничке вештине. Затим изоштравамо наша нравствена својства. Старамо се да живот наш сваким могућим случајем посвећавамо искуству, као руковођи за нашу будућу радњу. Обраћамо се напо-

слетку војеној историји и то не зато да овај или онај поход изучимо напамет, но критички старајући се, да свуда проникнемо у узроке, који су нагањали вође, да овако или онако поступају. Ето на основу таког погледа на војничку вештину и на основу те паметне деобе њене и произишла је горња скромна дефиниција тактике нашег ауктора.

Да нам не замери ко год, што се овако дуго упустисмо у само одређење тактике. Ја сам то учинио једно зато, што се је наш ауктор овде јавио као ориџиналан, а друго зато, што у одређењу свакога предмета садржи се и сав пишчев поглед на цео предмет у неколико речи, и критика одређења може у известним случајевима заменити критику целог предмета и самог писца. Но у тактики Драгомирова, поред овог општег верног погледа, налазимо и у појединостима на врло ваљане а по негде и на ориџиналне ствари, па зато ћемо, ако и укратко дотаћи се и њих.

Ми рекосмо, да наш ауктор даје тактици за предмет, упознавање са својствима свих средства за бој. Која су то средства? Разуме се, да је најглавније **војска** и то по речима ауктора: „**стална и регуларна**, наоружана најбољим у своје време оружјем, јер само таква војска може се обучити, да једнодушно дејствује“. Међутим ми с' наше стране примећујемо, да се та цел може постићи, ако војска и не буде стална, но само ако јој устројство одговара свима потребама војеног времена, као на пр. што је наша **народна војска**. Напоследку то питање не може да се реши одсечно и један пут за свагда но ово је односно: свака држава решава га

према себи. И збиља у чему се разликује устројство народне војске од устројства других сталних војска? Једино у начину становања, а становање по касарнама не држимо за услов боље употребљивости војске за војну, и кад би повукли паралел између та два начина становања: наше нар. војске и касаринске набројали би више добрих страна за први и то са чисто војничког гледишта. Но у строгом смислу и сам Драгомиров нема ништа против устројене нар. војске, но само против „сабрање на брзо“ у часу потребе.

Говорећи о војсци, ауктор испитује основе, на којима треба да почива њено обучавање уопште; излаже предмете, којима је треба обучавати; како је ваља одети, наоружати; испитује својства свих стројева у којима је треба водити на пут, бој или у стан — и то све са обзиром на земљиште, које он нигда из вида не пушта.

Наглавнију пажњу обраћа ауктор на обучавање и оснива га на следећим начелима: 1., „Војску у мирно време треба обучавати само оном, што ће у ратно време употребити; јер све, што је за војну бесполезно, штодљиво је заводити у мирно време. 2., Обучавање треба да је тако постепено и редом, да војници из самог тога обучавања сами прозру, зашто их овом или оном уче, и 3., Војнике треба обучавати нарочито примером т. ј. показивати им, како се ово или оно ради, а у нужди тек прибегавати устменим разјашњењима“. Ово неколико врсти довољно карактерише аукторов поглед на обучавање, а још га више уздиже, кад видимо,

да је код њега почетак или **јединица** обучавања поједини војник, па обучивши их појединце, онда их тек скупља у гомиле. Пређе писци а већина и сада, не обазираху се много на поједине личности; давши им најнужнија знања, одмах их састављају у врсте, фронтове и тела и кроз сву своју тактику маневришу масицама и масама. Код њих поједини војници, као личности ишчежавају, у фронту су сливени и изнивелани и по њима главно старање и састоји се у томе, да се у војницима убије свако лично својство а оставити им само способност да граде масу, као аутомати. А зашто? Зато, што ти писци заборављају између осталог на један и то најважнији елемент успеха на војни а то је **нравствено стање војске — срце**. Драгомиров напротив вели: Ако хоћеш да ти је војска добра, постарај се, да су ти поједини војници, који је састављају, добри т. ј. добро одгајени и обучени. Имајући овако гледиште, он уводи у своју тактику „**Одилично обучење**“ т. ј. **изучавање појединце**, и што је у овом најглавније, он ово обучавање дели на двоје: на **нравствено** или васпитавање, одгајавање и на обучавање **знањима** нужним. Ову овако равноправну деобу обучавања налазимо скоро код ни једног писца тактике и ако што и налазимо, то тек као покушај или тежњу к томе но без сваке самосвести и системе. И заиста чудно је, како смо ми војници врло тешки на новостима у нашој струци, како смо сковани рутином! Сви наполеонови ратови, сви бојеви како у главном тако и у појединим актима, показују нам најјасније значај **нравственог** елемента у војсци и улогу, коју он игра на војни; а

то је, што-но реч, јуче било, да непреврћемо листове старих времена; а имамо примера још и најновијег: Катастрофу Аустријанаца код Краљеградца, који нам такође може, у овом обзиру не мало од поуке бити. (Наставиће се.)

Руска војна снага.

(Наставак.)

III.

Одъ времена Петра Великог до данас, Русија једина у целом свету није имала своје сопствене из живота исцрпљене војничке системе, и само је подражавала. Истина и тамо војне установе нису биле са свим вољне, него су зависиле и то доста тесно од местних услова, на прилику од ропскога стања, но утицај ових услова показивао се само као одречан, тим што су они стешњавали круг радње војничкој администрацији, нису јој дали, да се слободно развија. Положнога утицаја услови ови нису имали. Па где је војничка управа и имала потпуну слободу у радњи, није обраћала пажњу на суштаствене црте народње личности. Стална војска, која је под Катарининим ђенералима била руска по духу ако и не по установама, на ново је почела шкрбити и ту страну свог природног карактера. Идеали руских организатора од ваикада су туђи, позајимљени, и то узети још из сумњивих извора, на прилику из старога пруског; отуда се увукла у руску војску Фридрихова школа, која се толико година борила, да од руских војника начини — шта? Пруске Генског похода, те су се тако и угледали не на нове већ

на старе Прусе, који су толико славе задобили. Па не само васпитавање војске, него и устројство била је туђа, без и какве примене на средину, у коју је пренешена. До пре неког времена, кроз један и по век, руска је војска била чисто копија туђих нарочито немачких. Да никаквих сталних начела у војничкој управи није било, види се и из тога, што је пре педесет година Аракчејев могао да устроји руску војску на начин старих Мисираца и Миђана и да образује наследну војничку касту. Лабавост војничког система, ако се оваково што може назвати системом, била је за руског човека права Прокрстова постеља, на којој су га те истезали те подсецали по туђинском обрасцу, док међу тим самостални, богати извори војне снаге, одгајени народњим животом, остали су са свим не дирнути.

Ово се може с два узрока да објасни. Прво, не само у војсци него свуда се тако радило. Од хиљаде примера да узмемо један — варошко стање са општинским судовима и мајнстратима; у општинским стварима могла су утицаја имати само нека извесна лица, а да се то право или још боље речено, повластица, није никако слагала са животом народа, види се и из тога, што су се почаствовани тиме грађани познавајући практички ток ствари, јако клонили тих повластица и искупљивали се као год и од рекрутовања. Варошко стање у грађанском животу било је исто што у војсци Фридрихова школа. Сто педесет година трајао је препорођај руског народа, продужавала се, тако рећи Петрова реформа. Као ножем одрезано је у историји време, кад се завршио период препорођаја; с тим заједно скончали су

и маџистрати и Фридрихова школа. Но док је тај период трајао, руски је народ седео као на школској клупи, и није имао права да се диви ни чему што му се казивало; мислило се, да учитељи знају шта раде. И каквих ти ту још покушаја није било! Други узрок, што је војничка администрација у Русији тако дуго могла да буде вољна и без и каквих начела тај је, што је земља са три стране природним пречагама ограђена и што је војска према становништву до 1812. била несразмерно малена — како нигде у Европи.*) У војни од државе се није тражило, да учини све што може, па с тога дакле није се ни обзирало на статистику и етнографију. Ми не кажемо, да би то тако ваљало, али се је могло. Од 1812 па на овамо руска се војска увећала, али управо не војска, јер под овим именом разумемо снагу, која се може против непријатеља да изведе (снага ова све је још била малена за политачку улогу, коју је држава на се узимала), већ не радећи, непогретан, мртав део војске, који према живоме делу стоји онако као што дубоко укопан темељ зграде према одајама њеним за становање. Тада се живо почело осећати, шта чини у државном животу и у народној економији оскудица сталних начела, вољност војних установа и подржавање погрешним обрасцима. Војске скоро никад није било мање од милијуна, ал покретне не више од половине овога, рок служењу био је 25 година, у војничкој служби пропадали су дедови и унуци и војничка обвезаност простирала се и на потоње познанике старог рат-

*) 1805—1807 године Европа се дивила, зашто огромна Русија тако малену војску против Наполеона и Турака изводи.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

ника (последница Аракчејевљевих установа). Па зар ово није био прави терет за народ? Држава га је много више упропашћавала, него тихо га је могла бранити. Али навика није мала ствар; како се је започело, онако се и терало. Неприродност и непрактичност овога система показала се у познатој катастрофи: друге године источне војне било је војске више од два милиуна, а под Севастопољем, где се исполинска борба решаваше једва беше више од сто хиљада бајонета. Половина кривице у тој прилици пада на то, што није било путова и што се оружање на брзу руку чинило, јер се потребе за раније нису могле предвидети; а друга половина остаје на души тадашњем систему или још боље речено може се приписати томе, што у војничким установама баш никаквог система ни склопа не беше.

Но међу тим не треба мешати ствари. До 19. Фебруарија 1863. руска војничка управа није имала слободе у радњи. На њу истина и пада одговорност неприродног васпитавања и неправилног поделења руске војне снаге, али она не може да одговара за оно, што јој у моћи није било. За ропскога стања није могло бити ваљане војничке организације. Кад је већ цела Јевропа, осим Инглеске, примила у једном или у другом виду систем резерава, који државу у миру врло мало стаје, а опет у рату може да има довољно војске, установа ова, главна црта новијег времена, није се могла да развије и није била удесна за Русију; и тим самим Русија је много у снази својој изгубила. За ропскога стања сваки, који је у војску долазио, добијао је слободу, а по томе није било могуће без потреса општег друштва-

ног склона узимати сувише много људи у војничку службу и држати на списку у мирно време онолико војске колико је за рат нужно; само у државној нужди влада је могла да се лађа крајних средстава — да узима више рекрута по обично. Но тада да би се ова маса људи могла да употреби, тек су се образовала нова одељења, за која није било ни кадра ни официра ни осталог материјала; на брзу руку морало се ово или оно предузети, а то је доводило војску у забуну и у времену се много губило; и резултат је био, да је држава имала на врату неколико стотина хиљада војске, али само у пола изучене, која је могла да послужи за чување гарнизона ал никако није била способна да војну води, особито нападну. Цар Никола чинио је све што је могао, да поправи ту грдну погрешку друштвеног устројства, — завео је отпуштање војника на неопредељено време и ако су многи противу тога били; ал није могао да савлада препоне, које је сама природа ствари на пут стављала. Прво, није било могуће, да се у исто време и увећа број одељења и да им се јачина смањи на стање мирног времена, јер би се сваке године узимало врло много рекрута, дакле ослобођавало врло много робова.

(Наставиће се.)

Положаји.

Од Лера.

(Наставак.)

Главна резерва и коњица намешта се по зади близу путова за повлачење. Артилерија, ако нађе

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

удесан положај, долази са стране места а по два топа на уласцима у ово. Пред местом она се не меће, јер је при одступању јако изложена одскочној ватри непријатељској.

Кад се при повлачењу заступнице удесно узме насеље, а намерено је у њему држати се само за неко време, — тад ће се при овоме исто онако чинити, као што горе рекосмо, с том само разликом, што се не ће имати кад предузети оне претходне мере, које се обично чине при поседују насеља, као: спремање путова за саобраћај, дељење на браничка одељења... Пешадијско одељење, што је за бој одређено, размешта се већином у батаљонске колоне, при чему посуда се обично само онај део насеља, који је најближи путу за повлачење, што је при заузимању места за упорну одбрану било са свим незгодно, с тога што би непријатељ могао ући у незаузети део и у удесној прилици, ступити у саму борбу са бранитељем.

Напад и одбрана насеља распада се у три радње: на 1., **напад и одбрану ивице његове**; 2., **борбу унутри**, и 3., **борбу при повлачењу из насеља**.

У првој периоди све су добре стране на бранитељевој страни. Јако видна карактерна црта радње овога стоји нарочито у употреби артилерије његове, коју он у више прилика браничких у насељима, (са немања згоднога положаја за више топова), — мора увести у борбу доста ограничено (у броју). При овакоме услову, само се по себи разуме, не ће се одговарати даљној ватри нападачевој, већ ће много боље бити поставити топове на положају у томе часу,

кад непријатељска пешадија уђе у захват снажне картечне ватре, т. ј. **увести их у бој не против непријатељске артилерије, но против пешадије његове.**

Нападач пак, пре но што приступи одсудној радњи, треба да позна силу и састав одреда, који је село посео. За ово му је преко потребно бранитеља у бој увести; артилерија његова са својом ватром има намре да изазове бранитељеву ватру, и по распоређају његове артилерије да суди о размештају осталих родова. Но осим овога, артилерија може особито користити, ако јој испадне за руком да насеље упали. Ако је земљиште удесно, коњица може много припомоћи при ширењу и сазнавању противникове снаге, а по негда баш и принуђава га да положај остави. Она се може угодно употребити да насеље обиђе, и осим неизмерна наравствена утицаја на опкољена одељења, она може још да принуди бранитеља на одступање, или и сама одступа по што је непријатеља принудила да резерве своје разије (које се иза насеља находе); а тим може доста сигурно закључење чинити о снази одреда у насељу.

Ако се не може без боја село упалити или ненадно из њега истерати, тад се отпочиње нападати са лица, у свези колико је више могућно са захватним нападима.

Механизам наступања веома се мало разликује од радње на отвореном земљишту. Нешто се само разликује у радњи артилерије, која у часу пре одсуднога удара, **цела у један пут** силази са положаја и дотрчав (ако је могуће) на најкраће картечно одстојање, — отвора живу ватру, са намером да одагна непријатељске стрелце са ивице насеља.

(Наставиће се.)

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Новине и ситнине.

* Воинчки видар Нојел у Нанси изумео је неки топ, који исто тако брзо пуца као и Шаспотова пушка, и Наполеон је заповедио свом ађутанту Лебефу, да га испита.

* Пруском воинчком икономном одељењу поднесен је један начин, да се обућни ђоновци тако начине, да никако воду не пију, и да су трајнији. А то је, ако се ђоновци, кад је обућа већ готова, а тако и оно између ђона и коже, натопе прочишћеним фирнисом од ланена уља, па се обућа тек онда употреби, кад се фирнис са свим ушле и обућа осуши.

* Турска војска по најновијим гласовима има :

Пешадије . . . 108.000 у 36 регимената, у свакој по 4 баталијуна од 8 чета;

Коњице . . . 17.000 у 24 регименте са по 6 ескадрона;

Артилерије . . . 7.800 са 360 топова у 6 рег. са по 4 топа;

Инџињерије . . . 1.600

скупа 134.400 са 360 топа.

Посим тога још

16.000 војске којекуда разаслате,

14.000 по градовима дуж Дунава, црног и белог мора, и на острвима, у којима број ушла је 1 регимента пионера и 1 бригада сапера и минера.

Свега . . . 164.400 Чему додај још толико редиџа и 80 000 башибозука.

Последњег пута (за кримског рата) највећи напон показао је број од . 105.000 низама,

103.000 редиџа, и

8.000 башибозука

216.000 војске, која треба да брани царевину свеколику: и земље у Европи, и оне у Азији и Африци. А како је њена Европа мања него трећина од целе царевине, то не долази на њу ни пуних 80.000, а толико управ и бијаше у напону против Црне Горе 1862 год.